

**MINISTERUL EDUCAȚIEI ȘI CERCETĂRII
UNIVERSITATEA „1 DECEMBRIE 1918” DIN ALBA IULIA
ȘCOALA DOCTORALĂ DE FILOLOGIE**

REZUMATUL TEZEI DE DOCTORAT

**Închisori ale secolului al XX-lea: reprezentări ficționale ale
spațiului carceral**

Coordonator de doctorat:

Prof. univ. dr. habil. MARIA-ANA TUPAN

Doctorand:

CAMELIA DUMITRAȘ (SUCIU)

ALBA IULIA

2020

Cuprins

1. Preliminarii.....	14
1.1. Scurtă analiză diacronică a conceptului spațialității.....	14
1.1.1. Antichitate.....	14
1.1.2. Epoca modernă.....	15
1.1.3. Secolul al XIX-lea: de la fizică la antropologie și pragmatism.....	16
1.1.4. Modernism.....	17
1.1.5. Postmodernitate.....	18
1.2. Abordări ale conceptului de <i>putere</i> în contextul relației societate-individ-literatură.....	21
1.2.1. Puterea disciplinară în viziunea lui Michel Foucault.....	23
1.2.2. Bioputerea în viziunea lui Michel Foucault.....	28
2. Literatura absurdului și încarcerarea ființei.....	32
2.1. Lumea-închisoare: Franz Kafka.....	32
2.2. Închisoarea ca spațiu figurativ privilegiat al drumului existențialist către sine: Albert Camus și Jean-Paul Sartre	52
3. Dintr-un spațiu carceral într-altul: Constantin Virgil Gheorghiu.....	71
3.1. Totalitarismul-contextualizare.....	71
3.2. <i>Ora 25</i> -sfârșitul omului în contextul spațiului carceral Matrioska.....	76
4. Gulagul totalitarist ca spațiu foucaultian al pedepsei și disciplinării.....	104
4.1. Spațiul regimului socialist ca univers distopic.....	104
4.1.1. Gulagul socialist-spațiul al distopiei antropologice în <i>Arhipelagul Gulag</i> de Alexandr Soljenițin.....	115
4.2. Gulagul comunist-spațiu heterotopic în romanele <i>Gherla</i> și <i>Ostinato</i> de Paul Goma.....	135
4.2.1. Închisoarea ca spațiu heterotopic simbolic în romanul <i>Gherla</i> de Paul Goma.....	138
4.2.2. Închisoarea ca spațiu heterotopic arhetipal în romanul <i>Ostinato</i> de Paul Goma.....	146
4.3. O altă viziune distopică asupra spațiului totalitar: George Orwell și A.E. Baconsky.....	149
5. Închisoarea post-totalitaristă: prizonieri ai spațiului hibrid, cibernetic.....	169
5.1. Spațiul cibernetic-formă de hibridizare identitară în <i>Neuromantul</i> de William Gibson.....	178

5.2. Spațiul virtual ca mijloc de manipulare și control al vieții individuale în <i>După Sodoma</i> de Alexandru Ecovoiu.....	188
Concluzii.....	195
Bibliografie.....	205

Cuvinte cheie: spațiu carceral, literatura absurdului, Gulag, spațiu cibernetic, existențialism, identitate, bioputere, putere disciplinară, distopie, închisoare comunistă, heterospațiu, totalitarism, hibridizare identitară

În celebrul roman *Anna Karenina*, Lev Tolstoi susține că „varietatea, farmecul și frumusețea vieții se compun din umbre și lumini.”¹ Păstrând antonimia dintre *umbră și lumină*, studiul de față are ca obiectiv analiza toposului spațiului carceral urmărind varietățile acestui spațiu în dimensiunea ficțională a literaturii secolului al-XX-lea sub luminile și umbrele diferitelor ideologii politice, culturale și sociale care au marcat dimensiunea reală a existenței umane.

Care este modul în care literatura unește coordonatele existenței umane creând și dezvăluind complexitatea legăturii dintre planul real și cel imaginar? Cum reușește ființa umană oglindită în personaje literare să se raporteze la o existență străină de propria identitate? Cum se poate manifesta și supraviețui adevărata identitate a ființei umane supusă unui proces care o închide într-o multitudine de închisori, atât în planul fizic, cât și în planul psihologic? Care sunt tipurile de spațiu carceral croite în spiritul ideologiei politice a sistemelor totalitare? Care sunt efectele acestor tipuri de spațiu și cum reușește ființa umană să le supraviețuiască? reprezintă principalele întrebări la care studiul de față și-a propus să descopere răspunsuri. În acest sens, cercetarea noastră a abordat literatura secolului al-XX-lea selectând opere literare cu ajutorul cărora am demarat un periplu ficțional în diferitele spații carcerale marcate fie în planul fizic, fie în dimensiunea psihologică a ființei umane.

Demersul nostru se încadrează în câmpul teoretic al studiilor spațiului, închisoarea fiind definită ca un heterotop (Michel Foucault), un dis-topos sau ca un non-spațiu (Marc Augé). În debutul romanului *Gherla* de Paul Goma, de exemplu, auzim voci depersonalizate, descărnate, care dovedesc că întemnițații au pierdut șirul zilelor, au ieșit din timpul istoric, aceste voci nemaifiind atribuite unui individ cu un anume statut social sau al cărui statut să fie exprimat în termeni din registrul stării civile, indici de carieră sau apartenență la instituții și diviziuni sociale. Sunt un cor de anonimi și invizibili cărora le-au fost retrase însemnele identității. Ce se întâmplă cu cei care ajung într-un asemenea loc, care poate fi real sau figurat, dar, oricum, o anomalie, căci o închisoare este pentru infractori, nu pentru cei vinovați de crime de gândire sau chiar vinovați pentru că există, după cum carcera poate fi și un sentiment al celor alienați de regimul birocratic, victime ale absurdului social, chiar dacă nu le este îngădită deplasarea în spațiul fizic. Regimul sau sentimentul carceral au cunoscut în secolul al XX-lea o expansiune fără precedent, fie că este

---

¹ Lev Tolstoi, *Anna Karenina*, Traducere de Ion Pas și Sarina Cassvan, București, Editura Cartex 2000, 2007, p.15.

vorba de literatura absurdului, de închisorile politice ale puterii extremiste, de dreapta sau de stânga, funcționând uneori alternativ, cum a fost cazul Spaniei, sau de spațiul închis și ideologizat din partea estică a Cortinei de Fier.

Așadar, închisoarea este privită, din punctul de vedere al ideii de libertate, ca o sursă ce implică privarea de aceasta prin diferite forme și mijloace. Michel Foucault susține că „întemnițarea penală a acoperit, încă de la începutul secolului al XIX-lea, atât privarea de libertate cât și transformarea tehnică a indivizilor.”² Noțiunea de „închisoare” ca sursă a privării libertății umane sub toate aspectele trebuie însă privită ca un conglomerat de elemente care o constituie și care o șlefuiesc până la forma finită de realitate unică. Unicitatea acestei realități este redată prin unicitatea indivizilor care sunt ademeniți prin diferite mijloace să ia parte la întreg procesul care stă la baza acestei noțiuni. Premisa de la care pornește studiul de față își are originea în filosofia lui Jean-Paul Sartre privitoare la identitate. Sartre susține în lucrarea sa, *Ființa și neantul*, că existența precede esența³ ceea ce înseamnă că ființa umană este un rezultat al tuturor experiențelor sale. În acest fel trupul individului reprezintă un spațiu universal, omnipotent, în care se manifestă orice modulație a realității: ideologie, istorie, putere, cultură sau timp. Studiul de față urmărește modul în care identitatea ființei umane este croită pe măsura experiențelor sale într-un anumit tip de spațiu dictat politic, ideologic, cultural sau social. În ceea ce privește teoriile legate de spațiu și spațialitate, studiul mai apelează la teoria lui Michel Foucault din *Altfel de spații* (“Des espace autres”), o conferință din 1967, la triada spațialității definită de Henri Lefebvre în *The Production of Space*, precum și aceea propusă de Edward W. Soja în *Thirdspace-Journey to Los Angeles and Other-Real-or-Imagined Places*. În fine, sugestii au venit și din conceptul de spațiu al unei culturi hibride elaborat de Homi K. Bhabha în *The Location of Culture* (1994).

În vederea analizei tipologice și comparatiste a textelor literare cu scopul identificării diferitelor tipuri de spațiu carceral este necesară o abordare detaliată a conceptelor de *spațiu* și *putere*.

Primul capitol al studiului, intitulat “Preliminarii”, urmărește, în cele două subcapitole, o scurtă analiză diacronică a conceptului *spațialității*, precum și analiza conceptului de *putere*. Din punctul nostru de vedere, cele două concepte sunt dependente. Spațiul primește semnificație și este generat prin intermediul relațiilor de putere care sunt stabilite în diferite momente istorice și în diferite contexte sociale. În ceea ce privește teoriile legate de conceptul de putere în studiul de față, am găsit ca fiind deosebit de relevantă abordarea lui Michel Foucault din *A supraveghea și*

---

² Michel Foucault, *A supraveghea și a pedepsi Nașterea închisorii*, traducere, postfață și note de Bogdan Ghiu, Pitești, Editura Paralela 45, 2005, p. 294.

³ Jean-Paul Sartre, *Ființa și neantul*, Pitești, Editura Paralela 45, 2001.,594.

a pedepsi. *Nașterea închisorii (Surveiller et punir: naissance de la prison, 1975)*, operă în care cercetătorul identifică mai multe tipuri de putere. Studiului nostru i-au fost necesare conceptele de *putere disciplinară* și *bioputere*. Am ales abordarea diferențiată a celor două concepte întrucât, deși asemănătoare, acestea se diferențiază din mai multe puncte de vedere. Dacă puterea disciplinară operează la nivelul individului folosindu-se de strategii prin care se creează „a network of relations from top to bottom, but also to a certain extent, from bottom to top and laterally; this network «holds» the whole together and traverses in its entirety with effects of power that derive from one another: supervisors perpetually supervised.”⁴ Bioputerea, pe de altă parte, schimbă raportul putere-individ și devine bioputere-populație astfel „many of the same tactics will be employed under biopower as under disciplinary power, the focus will now be on the population rather than the individual.”⁵ Așadar, individul devine grup, particularul devine general. Puterea nu mai controlează doar individul, ci întregul sistem din care acesta face parte. Acest proces reprezintă un exercițiu de control asupra maselor și societății în general, deoarece „biopower is a power over bios or life, and lives may be managed on both an individual and a grup basis. While at one level disciplinary institutions such as schools, workshops, prisons and psychiatric hospitals target individual bodies as they deviate from norms, at another level the state is concerned with knowing and administrating the norms of the population as a whole.”⁶ Cu alte cuvinte, puterea disciplinară are ca țintă individul ca identitate unică, iar bioputerea are ca țintă societatea ca grup de indivizi. În acest sens, puterea disciplinară creează bioputere. Prin intermediul acestui proces ființa umană este prinsă într-un continuu schimb identitar ca urmare a plasării sale în diferite tipologii ale spațiului.

Al doilea capitol al studiului, intitulat „Literatura absurdului și încarcerarea ființei”, urmărește relațiile conceptelor de spațiu și putere în literatura absurdului și literatura existențialistă. Textele supuse analizei sunt reprezentate de ficțiunile lui Franz Kafka, Albert Camus și Jean-Paul Sartre. Capitolul este împărțit în două subcapitole: „Lumea-închisoare: Franz Kafka” și „Închisoarea ca spațiu figurativ privilegiat al drumului existențialist către sine: Albert Camus și Jean-Paul Sartre”. În primul subcapitol se urmărește definirea conceptului de absurd și

---

⁴ O rețea de relații de sus în jos, dar, într-o oarecare măsură, de jos în sus și lateral; această rețea ține totul împreună și traversează în întregime cu efectele puterii care derivă unul de altul: supraveghetorii supravegheați permanent., Michel Foucault, *Discipline and Punish: The Birth of the Prison*, apud Marcello Hoffman, *Disciplinary Power*, în vol. *Michel Foucault Key Concepts*, Editat de Diana Taylor, Durham, Editura Acumen, 2011, p.31.

⁵ Multe dintre aceleași tactici vor fi utilizate sub bioputere ca sub puterea disciplinară, accentul va fi acum asupra populației, mai degrabă decât asupra individului. (**În absența altei specificații, traducerea din acest studiu ne aparține.**) Chloë Taylor, *Biopower*, în vol. *Michel Foucault Key Concepts*, op. cit., p.44.

⁶ Bioputerea este o putere asupra biosului sau a vieții, iar viața poate fi gestionată atât pe bază individuală, cât și ca grup. Deși la un nivel, instituțiile disciplinare, cum ar fi școlile, atelierile, închisorile și spitalele psihiatrice, vizează organismele individuale care se abat de la norme, statul este preocupat de cunoașterea și administrarea normelor populației în ansamblu., *Ibidem*, p.45.

literatură a absurdului, precum și teoria legată de birocrăție și statul birocratic. În ceea ce privește literatura absurdului, studiul lui Nicolae Balotă despre *Literatura absurdului* (2000) a servit drept principală sursă teoretică. Absurdul poate fi descris din dublă perspectivă: fenomen care definește *starea* lumii și fenomen care proiectează starea lumii la nivelul simțurilor individului transformându-l într-un alienat, iar „deruta omului alienat izvorăște din nihilismul axiologic apărut pe urma prăbușirii valorilor consacrate, tradiționale, fie prin devalorizarea lor, fie prin răsturnări brutale”.⁷ Așadar, omul se află pus în situația de a se identifica și integra într-o lume care nu-și mai păstrează elementele cunoscute, fiind o lume care-și pierde trăsăturile într-o cădere la care individul nu mai face față. Propriile credințe și valori îi sunt destabilizate, iar societatea nu mai este pentru el o matrice valorică, ci devine un mijloc de alienare deoarece „descompunerea conștiinței axiologice duce la o deteriorare a simțului realității. Realitatea se degradează pentru cel care a pierdut sensul ei. Totul devine fals pentru omul care, pierzându-și realitatea (nu umbra, ca eroul lui Chamisso), devine umbra negativă a propriei sale realități.”⁸ Alienarea individului într-o lume străină de propria identitate este datorată, în cazul literaturii lui Kafka, birocratizării exacerbate a societății. Birocrăția reprezintă, în universul kafkian, o formă a închisorii care se repetă la nesfârșit. Această permanență este datorată evoluției birocrăției în societatea modernă. Statul birocratic modern a fost supus unei stricte analize de sociologul **Max Weber**. Acesta a identificat mai multe principii pe baza cărora funcționează sistemul birocratic modern. Cercetătorul susține că la baza sistemului birocratic modern: „there is the principle of fixed and jurisdictional areas, which are generally ordered by rules, that is by laws or administrative regulations.”⁹ Așadar, sistemul birocratic modern este construit pe baza unor reguli și legi administrative foarte bine stabilite, distribuite: „in a fixed way as official duties”.¹⁰ Acest aspect poate caracteriza birocrăția modernă ca fiind un sistem liniar, bazat pe un traiect legal care nu lasă loc de interpretări. Întreaga activitate este unidirecționată prin intermediul regulilor și al legilor. Urmărind coordonatele alienării individului într-o lume birocratică absurdă textele ficționale ale lui Franz Kafka au fost supuse analizei obsevându-se faptul că spațiul închisoare kafkian este reprezentat de *închisoarea societății birocratice*. Pe de altă parte, în al doilea subcapitol, menținând traiectul literaturii absurdului, universul ficțional al lui Camus și Sartre evideanțiază o închisoare inversă față de cea a lui Kafka. Insul alienat într-o lume absurdă

---

⁷ Nicolae Balotă, *Literatura absurdului*, București, Editura Teora, 2000, p.15.

⁸ *Ibidem*

⁹ Există principiul zonelor fixe și jurisdicționale, care sunt ordonate în general prin reguli, adică prin legi sau reglementări administrative., (**În absența altei specificații, traducerea din acest studiu ne aparține.**), H. H. Gerth, C. Wright Mills (editori și traducători), *From Max Weber - Essays on Sociology*, New York, Editura Oxford University Press, 1946, p.196.

¹⁰ Într-un mod fix ca îndatoriri oficiale., *Ibidem*

este închis în propria ființă, în propria identitate prin continua parcurgere a unui drum existențialist către sine. Pentru Camus, absurdul lumii își are rădăcinile în gândire, în conștientizarea direcției existenței umane, deoarece: „a începe să gândești înseamnă a începe să fii ros pe dinăuntru. Societatea nu are mare amestec în acest început. Viemele se află în însăși inima omului. Acolo trebuie căutat. Acest joc mortal care duce de la luciditatea în fața existenței la evaziunea în afara luminii trebuie urmărit și înțeles.”¹¹ Supunerea existenței unui proces al gândirii trimite ființa într-un univers al absurdului prin conștientizarea faptului că nu există scăpare în fața morții și că universul convențional nu este altceva decât un fals existențial. Pentru Sartre, existența este una liniară și nu circulară. Ființa nu se mai poate întoarce ca să-și ia viața de la capăt, ea urmează o direcție spre alte momente lipsite de semnificație. Această existență reprezintă plasarea ființei materiale în diferite locuri și în diferite situații care-i determină existența ființei *pentru-sine*, adică a conștiinței, a esenței. La Camus ființa este pedepsită pentru greșeala propriei identități, incapacitatea sa de a disimula, sinceritatea ființei sale față de existență, în timp ce pentru Sartre închisoarea este reprezentată de multitudinea de măști pe care trebuie să le poarte în fața lumii pentru a-și ascunde adevărata identitate. În ambele cazuri, cercetarea urmărește drumul existențialist către închisoarea sinelui și modul în care ființa se raportează la ciocnirea cu absurdul realității din planul fizic.

Al treilea capitol, intitulat „Dintr-un spațiu carceral într-altul: Constantin Virgil Gheorghiu”, urmărește modul în care plasarea fizică a individului în diferite spații private de libertate în mod real duce la pierderea identității. Acest capitol urmărește contextul plasării continue a individului în diferite spații carcerale dictate din punctul de vedere al contextului social reprezentat de instaurarea sistemelor totalitare care au avut ca direcție încarcerarea ființei umane și dresarea ei ideologică și disciplinară în vederea conturării unei noi identități pliabile noului sistem. Capitolul este împărțit în două subcapitole: „Totalitarismul-contextualizare” și „*Ora 25-Sfârșitul omului în contextul spațiului carceral Matrioska*”. În primul subcapitol este abordată contextualizarea sistemului totalitar și a principalelor mecanisme reprezentate de instaurarea terorii, fricii, neîncrederii în celălalt și a anxietății prin intermediul cărora ființa umană era disciplinată și dresată pentru a deveni un loc al manifestării puterii și ideologiei sistemului. Al doilea subcapitol este dedicat analizei textului *Ora 25* de Constantin Virgil Gheorghiu, text în care spațiul carceral își devolează o altă formă de manifestare numită de noi *spațiu carceral Matrioska*, spațiu ce reprezintă un context al politicilor sociale și al ideologiei sistemului totalitar. Ceea ce îl singularizează pe Constantin Virgil Gheorghiu în peisajul

---

¹¹ Albert Camus, *Mitul lui Sisif*, traducere, prefață și note de Irina Mavrodin, București, Editura pentru Literatură Universală, 1969, p.9.

literaturii absurdului și existențialiste de la mijlocul secolului trecut este intuiția transformării omului într-un produs al biotehnologiilor puterii, cum avea să numească fenomenul câțiva ani mai târziu filosoful francez Michel Foucault. Mecanismele sociale, edificate pe ruinele Primului Război Mondial, au creat, în cadrul câtorva regimuri totalitare sau briocratice, posibilitatea să anihileze și să transforme individul în ceea ce Constantin Virgil Gheorghiu numește în romanul *Ora 25* prin vocea personajului Traian Korugă „sclav tehnic”, acel corp util unui „servitor care ne face zilnic mii de servicii. El ne împinge automobilul, ne aprinde lumina, ne toarnă apă pe mâini când ne spălăm, ne face masaj, ne spune lucruri care să ne amuze ...”¹² Societatea, prin mișcările sale sub influența istoriei, devine un *mecanism* care transformă ființa umană într-un instrument participativ, dar nu necesar prin valența umană ci prin ceea ce poate deveni sub influența acestui mecanism absurd. Spre deosebire de absurdul lumii lui Kafka, Sartre sau Camus, absurdul lumii lui Gheorghiu impresionează prin autenticitatea realității care se întrevede în individ. Absurdul este văzut ca antiteză a manifestărilor identitare ale ființei umane. Autenticitatea lui Moritz și a lui Traian Korugă reprezintă antiteze ale absurdului continuității manifestărilor spațiului carceral. În definitiv, spațiul carceral dezvăluit de narațiunea textului este un spațiu construit prin antiteză identitară. Acest spațiu demonstrează ceea ce nu ar trebui să existe în ființa umană prin reprezentarea unor elemente din afara ei care, în lipsa unui control conștientizat, vor izbuti să o controleze. Aceeași direcție este urmată și de strategia narativă. Narațiunea pendulează păstrând valențele procesului de cauză-efect. Cauza este determinată confesiv prin observațiile diferitelor personaje, în timp ce efectul este demonstrat prin experiența personajului Moritz care devine o materializare a teoriei, o materializare a vizionarismului filosofic. Istoria este judecată și exemplificată la nivel narativ, ficțional, prin continua pendulare între teoretizarea abstractă a unor concepte legate de filosofia existenței într-un context al modulațiilor sociale și istorice și practica teoriei prin acțiunile întreprinse de către personaje.

Cel de-al patrulea capitol, intitulat „Gulagul totalitarist ca spațiu foucaultian al pedepsei și disciplinării”, continuă analiza tipologică a spațiului carceral concentrându-se asupra modului în care se construiește spațiul carceral al Gulagului totalitarist. Acest capitol reprezintă o abordare complexă a spațiului totalitar și este împărțit în patru subcapitole: „Spațiul regimului socialist ca univers distopic”, „Gulagul socialist-spațiu al distopiei antropologice în *Arhipelagul Gulag*” de Alexandr Soljenițin, „Gulagul comunist-spațiu heterotopic în romanele *Gherla* și *Ostinato* de Paul Goma” și „O altă viziune distopică asupra spațiului totalitar: George Orwell și A.E. Baconsky”. Pe de o parte, este analizat spațiul totalitar ca realitate distopică definindu-se principalele concepte legate de anitopia totalitară și de modul în care a fost aceasta

---

¹² Constantin Virgil Gheorghiu, *Ora 25*, București, Editura Omegapres, 1991, p.50.

conceptualizată. Studiul lui Gregory Claeys, *Dystopia - A natural History, A Study of Modern Despotism. Its Antecedents and Its Literary Diffractions*, reprezintă punctul de pornire al cercetării în vederea teoretizării principalelor mecanisme de construcție a spațiului distopic totalitar. În accepțiunea lui **Gregory Claeys**, distopia urmărește trei direcții: „the political dystopia; the environmental dystopia and finally the technological dystopia, where science and technology ultimately threaten to dominate or destroy humanity. Amongst these types, it is the totalitarian political dystopia which is chiefly associated with the failure of utopian aspirations, and which has received the greatest historical attention.”¹³

De asemenea „most of what we associate with «dystopia» is thus a modern phenomenon wedded in secular pessimism. The word is derived from two Greek words, *dus* and *topos*, meaning a diseased, bad, faulty, or unfavourable place.”¹⁴ În același context al terminologiei moderne „most commonly, from both literary and historical viewpoints, dystopia is identified with the «failed utopia» of twentieth-century totalitarianism. Here it typically means an egine defined by extreme coercion, inequality, imprisonment, and slavery.”¹⁵ În subcapitolul „Gulag socialist-spațiu al distopiei antropologice în *Arhipelagul Gulag* de Alexandr Soljenițîn” se aduc argumente în sprijinul ideii că această carte a lui Soljenițîn nu aduce-n prim plan o imagine distopică obișnuită a sistemului totalitar, ci conturează o imagine a unui spațiu al distopiei antropologice. Gulagul socialist reprezintă, în viziunea noastră un asemenea spațiu. Ființa umană este redusă la valența sa animalică, i se întipărește un proces de involuție care merge până la dezumanizare. În acest punct toate promisiunile sistemului de egalitate și de univers utopic echilibrat sunt date peste cap. Universul ființei umane este întors pe dos, asistăm la instaurarea unei distopii antropologice create chiar în inima Gulagului socialist prin înseși metodele socialiste proiectate ca fiind utopice. Preocuparea individului este acum supraviețuirea cu orice preț, căci „Mintea ți-e subjugată de calcule meschine, care azi îți înnegurează cerul, pentru ca mâine să constați că nu mai faci cât o ceapă degerată. Urăști munca - munca e cel mai mare dușman al tău. Îi urăști pe cei ce te înconjoară, rivalii tăi întru viață și moarte. Trăiești sub imperiul unui devorator sentiment de invidie și alarmă: chiar acum în spatele tău se împarte o

---

¹³ Distopia politică; distopia de mediu și, în cele din urmă, distopia tehnologică, unde știința și tehnologia amenință ca în final să domine sau să distrugă umanitatea. Printre aceste tipuri, este distopia politică totalitară care este asociată în principal cu eșecul aspirațiilor utopice și care a primit cea mai mare atenție istorică. (**În absența altei specificații, traducerile din acest studiu ne aparțin.**), Gregory Claeys, *Dystopia- A Natural History, A Study of Modern Despotism Its Antecedents and Its Literary Diffractions*, Oxford, Editura Oxford University Press, 2017. p.4.

¹⁴ Cea mai mare parte a ceea ce asociem cu «distopie» este un fenomen modern înglobat în pesimismul secular. Cuvântul este derivat din două cuvinte grecești, *dis* și *topos* care înseamnă un loc bolnav, rău, defectuos sau nefavorabil., *Ibidem*, p.4.

¹⁵ Cel mai frecvent, atât din punct de vedere literar, cât și din punct de vedere istoric, distopia este identificată cu «utopia eșuată» a totalitarismului din secolul XX. Aici înseamnă, tipic, un regim definit prin constrângere extremă, inegalitate, închisoare și sclavie., *Ibidem*, p.5.

pâine ce ar fi putut să fie a ta, undeva, după zidul acela, se pescuiește din cazan un cartof ce alminteri ar putea nimeri în propria-ți gamelă”.¹⁶ Ființa umană este destabilizată și distrusă prin atacul asupra elementelor definitorii ale umanului, aceasta devine un trup dresat pentru a supraviețui cu orice preț de unde „orice altceva trece drept lipsit de importanță. Libertatea, iubirea, sentimentul solidarității, respectul, filosofia, pot fi înlăturate toate ca niște fleacuri inutile din moment ce nu pot umple stomacul. Se poate spune pe bună dreptate, că o astfel de persoană trăiește doar pentru pâine.”¹⁷ Analiza distopică este continuată și în subcapitolul „Gulagul comunist - spațiu heterotopic în romanele *Gherla* și *Ostinato* de Paul Goma.” Cele două texte reprezintă exemplificări ale spațiului distopic totalitar în literatura română. Spre deosebire de Gulagul socialist prezentat de Soljenițin, Gulagul comunist din perspectiva lui Goma este un spațiu al disciplinării și pedepsei ființei umane prin tortură. Tortura se manifesta bidimensional. Pe de o parte, avea loc tortura fizică și, pe de altă parte, tortura psihică. În acest ritm, ființa umană era dominată și disciplinată în așa fel încât ea devenea mijloc de manifestare a bioputerii disciplinare. Atât în *Gherla* cât și în *Ostinato*, Paul Goma redă imaginea deținutului aflat în apropierea eliberării. Pe de o parte, deținutul din *Gherla* este supus unor cazne fizice, iar, pe de altă parte, deținutul din *Ostinato* este supus unui proces psihologic epuizant. În primul caz este vorba despre un spațiu heterotopic simbolic, în timp ce în *Ostinato* avem de a face cu un spațiu heterotopic arhetipal. În ultimul subcapitol, este abordată “O altă viziune distopică asupra spațiului totalitar - George Orwell și A.E. Baconsky”. În cazul lui Orwell, într-o lume în care „Războiul este pace, Libertatea este sclavie, Ignoranța este putere,”¹⁸ ființa umană „trăiește ca un om aflat în spațiul interstelar, care nu are cum ști dacă stă cu capul în sus sau cu capul în jos.”¹⁹ Ruptura dintre individ și realitate îl determină pe acesta să trăiască într-un spațiu al rescrierii permanente a propriei existențe. Acest *al treilea spațiu*, cum l-a numit Homi Bhabha, este un spațiu identitar care se rescrie în permanență și care este interpretat pe baza disciplinării conștiinței individului, deoarece „ai putere atunci când rupi conștiința omului în bucăți, iar bucățile vii le rearanjezi în forme noi, pe care tu însuși le hotărăști.”²⁰ Romanul lui Baconsky construiește imaginea unei utopii negative diferită de abordarea lui Orwell prin realizarea conexiunii dintre ființa umană-sacralitate, respectiv, natural-artificial. Ținând seama de abordarea creștină a existenței umane ca dualitate trup-suflet, sacru-profan, romanul lui Baconsky demonstrează cum sistemul totalitar a distrus această dualitate umană transformând

---

¹⁶ Alexandr Soljenițin, *Arhipelagul gulag*, vol. II, traducere și note de Nicolae Iliescu, București, Editura Univers, 2008., p.482.

¹⁷ *Ibidem*

¹⁸ George Orwell, *op.cit.*, p.34.

¹⁹ *Ibidem*, p.219.

²⁰ *Ibidem*, p.34.

omul într-un loc al manifestării pluriidentităților rezultate din situarea trupului uman într-un anumit context spațial manipulat de putere. În acest sens, puterea primește valoare demiurgică, îl investește pe individ în mod continuu și îl determină să se poarte *după chipul și asemănarea sa*. Dincolo de aceste mecanisme, ființei umane îi rămâne o strategie de întoarcere spre adevărata identitate prin comuniunea dintre ea și natură.

Capitolul cinci, intitulat „Închisoarea post-totalitaristă: prizonieri ai spațiului hibrid, cibernetic”, urmărește finalul secolului XX, care lansează asupra individului încă o formă de închisoare într-un nou sistem de organizare ideologică și tehnologică: spațiul hibrid, cibernetic. Capitolul este împărțit în două subcapitole: „Spațiul cibernetic - formă de hibridizare identitară în *Neuromantul* de William Gibson” și „Spațiul virtual ca mijloc de manipulare și control al vieții individuale în *După Sodoma* de Alexandru Ecovoiu”. Printre cei mai cunoscuți scriitori care au creat corespondențe ficționale ale unui nou spațiu - cel generat cibernetic -, ceea ce întotdeauna a însemnat și noi strategii narrative, se află scriitorul William Gibson cu romanul său științifico-fantastic, în varianta *cyberpunk*, *Neuromantul* (1984). Dacă spațiile carcerale abordate în capitolele anterioare puteau exista și după ce individul a ieșit din spațiile respective, s-a eliberat fie prin moarte, fie prin accesul într-un spațiu securizat al propriei individualități sau într-o formă de manifestare a spațiului fizic, spațiul cibernetic este legat de ființa umană. El primește semnificație prin utilizarea sa de către aceasta. Primul subcapitol, intitulat „Spațiul cibernetic - formă de hibridizare identitară în *Neuromantul* de William Gibson”, urmărește modul în care identitatea ființei umane este hibridizată prin accesul acestia în spațiul cibernetic. *Cyberspațiul* este un univers care ia naștere în interiorul unui sistem informatic foarte bine organizat și care folosește trupul uman fie ca mijloc de acces, fie ca model pentru inteligențele artificiale care populează acest spațiu. Acesta promite individului depășirea tuturor limitelor date de spațiile fizice reale. Acestuia îi este asigurată o formă identitară hibridă, un compus între ființa naturală și ființa hipertehnologizată prin intermediul căreia el accesează un spațiu nelimitat, un spațiu care iese din temporalitate și istorie. Apariția acestui model al spațiului reprezintă o promisiune a creării unui univers în care ființa naturală este dominată de propria creație. În definitiv, spațiul cibernetic și toate dispozitivele informatice prin intermediul cărora acesta este accesat nu poate să existe independent de ființa umană, căci ființa creează toate mijloacele necesare accesării lui. Cyberspațiul reprezintă o fuziune indisolubilă între creator și creație și, totodată, o imagine a unei inversări a relației dintre aceste entități. În mod normal, creatorul ar trebui să fie superior creației și să o controleze pe deplin. În cazul cyberspațiului, creatorul poate să coordoneze și să fie superior mijloacelor de acces, dar nu și spațiului cibernetic în sine. Odată pătrunsă în acea lume, mintea este controlată prin fantasma unor fuziuni

permanente de date si dispozitive care asigură o trecere continuă în diferite spații, o călătorie virtuală în spații reale hibridizate prin tehnologie. În tot acest context, ființa umană este captivă propriei creații asupra căreia nu mai are control decât fictiv. Prin asigurarea unui fictiv control absolut, cyberspațiul fascinează și ademenește ființa umană și o determină să folosească orice mijloace pentru a-l accesa, aceasta devenind capabilă să accepte modificarea genetică a propriului trup sau a altor ființe care să fie supuse intereselor induse de biopoterea cyberspațiului. Acest univers demonstrează o dată în plus că în și prin ființa umană se pot crea și recrea la infinit lumi, fie ele reale sau imaginare. În al doilea subcapitol, intitulat „Spațiul virtual ca mijloc de manipulare și control al vieții individuale în *După Sodoma* de Alexandru Ecovoiu”, completăm paradigma spațialității pe care o propunem în urma cercetării noastre. În încheierea paradigmei studiului de față cu privire la analiza comparativă și tipologică a diferitelor forme ale spațiului și spațialității, vom analiza evoluția spațiului în epoca actuală ca fenomen virtual ce înglobează controlul absolut asupra informației și asupra comunicării indivizilor în diferite contexte și în diferite medii. Dacă în cazul lui Gibson am observat cum mediul virtual este materializat sub forma cyberspațiului, un univers al non-spațiului real în care percepția este suverană și ființele care îl accesează sunt ființe hibride, un amestec între tehnologie și umanitate, în cazul lui Ecovoiu vom observa cum influențează spațiul virtual viața indivizilor reali și cum este accesat acest spațiu virtual de către indivizii care nu au corespondent în lumea hibridă a corpurilor modificate genetic. Și în acest proces are loc o dezumanizare, însă această dezumanizare este un rezultat al efectelor spațiului virtual asupra individului.

Cele cinci capitole urmăresc traiectul narativ al personajelor care se perindă în diferite sisteme de organizare socială constrânse mai mult sau mai puțin din punctul de vedere al politicilor sociale și al ideologiilor identificabile în fiecare caz. Studiul urmărește modul în care în individ se află începutul și sfârșitul oricărei ideologii și oricărei politici sociale, căci atât spațiul, cât și timpul își urmăresc manifestarea în și prin ființa umană. Ficțiunile analizate demonstrează, din punctul de vedere al strategiilor narrative abordate, prezența mărcilor contextului social în care acestea au fost realizate și demonstrează, în același timp, că opera literară nu poate să fie analizată independent de epoca și contextul social în care a fost scrisă.

Pornind de la filosofia lui Jean-Paul Sartre privitoare la identitate prin care Sartre susține, în lucrarea sa *Ființa și neantul*, că existența precede esența ceea ce înseamnă că ființa umană este un rezultat al tuturor experiențelor sale, studiul de față demonstrează că trupul individului reprezintă un spațiu universal, omnipotent, în care se manifestă orice modulație a realității: ideologie, istorie, putere, cultură sau timp. Totodată cercetarea demonstrează modul în care identitatea ființei umane este croită pe măsura experiențelor sale într-un anumit tip de spațiu

dictat politic, ideologic, cultural sau social. Analiza comparatistă și tipologică a diferitelor modele ale spațiului realizează o conexiune între literatură, ideologie și istorie dat fiind faptul că secolul al-XX-lea a fost marcat de mișcări continue ale acestor concepte. Prin abordarea romanului *După Sodoma* al lui Alexandru Ecovoiu, roman care aparține secolului XXI, studiul de față lasă deschisă cercetarea privind valențele spațialității în contextul secolului XXI. Studiul de față urmărește abordarea antropologică a conceptului spațialității analizând modul în care ființa umană a fost investită identitar odată cu plasarea acesteia în diferite tipuri de spațiu și, totodată, modul în care ființa umană la rândul ei simbolizează spațiile în care aceasta a fost plasată. Caracteristica definitorie a tuturor modelelor spațialității abordate în cercetare este reprezentată de privarea de libertate. În ceea ce privește ființa umană, libertatea poate să fie privită din dubla perspectivă a umanului: trup și suflet. Pe de o parte, libertatea ființei umane poate fi abordată din perspectiva modului în care aceasta se raportează la planul fizic. Pe de altă parte, libertatea ființei umane poate fi abordată din perspectiva modului în care aceasta percepe realitatea în planul psihic. Ținând seama de aceste aspecte, studiul urmărește diferitele spații care au încarcerat ființa umană. În cazul lui Franz Kafka, ființa a fost încarcerată psihologic de închisoarea lumii birocratice, lume în care individul nu a mai fost capabil să își manifeste identitatea propriei ființe. Pe de altă parte, lumea ca spațiu carceral a fost abordată și în cazul scriitorilor Jean-Paul Sartre și Albert Camus. În cazul lor lumea s-a dovedit a fi un spațiu carceral al absurdului dovedit fie de imposibilitatea ființei umane de a se manifesta în autenticitatea ei fiind îngrădită de convențiile și stereotipiile sociale, fie de conștientizarea lipsei de autenticitate atât în lumea materială cât și în lumea umanului, individul fiind nevoit să-și mascheze propria individualitate. Abordarea romanului lui Constantin Virgil Gheorghiu demonstrează faptul că relațiile de putere dintr-un sistem totalitar marcat de obsesia controlului și disciplinării au dus la un drum nesfârșit de investiții identitare ale ființei umane, investiții care au dus la transformarea tehnologică a ființei într-un mecanism social asemănător unei mașini care funcționează programat și dirijat. Aceleași obsesii ale sistemului totalitar s-au remarcat și în abordarea spațiului Gulagului, un spațiu în care a avut loc un proces de dublă investiție. Pe de o parte ființa umană a continuat drumul său în moara identitară și, pe de altă parte, aceasta a simbolizat acest model al spațiului dovedit a fi un spațiu distopic al dezumanizării și al coșmarului existențial. Și în cazul spațiului din romanul lui Gheorghiu, cât și în ceea ce privește abordările Gulagului, ființa umană a fost privată de *a fi*, de a exista ca ființă cu atribute specifice. Trupul i-a fost încarcerat și spiritul distrus și subjugat unui sistem aliniat modelului scalvagist. Ființa umană, sau mai degrabă umanul, nu a mai avut nici o șansă în fața mecanismelor puterii care au acționat asupra tuturor dimensiunilor sale. Odată cu apariția noțiunii de cybespațiu, ființa

umană a fost încarcerată prin alte mijloace de manipulare și control reprezentate de iluzia puterii absolute. Și în acest caz ființa umană a fost încarcerată atât în planul fizic cât și planul psihic, o dată în plus investită cu noi valențe identitare.

Urmărind traiectele narrative ale personajelor din aceste romane putem încheia paradigma cercetării noastre susținând că de la începuturile existenței sale ființa umană a reprezentat atât scop cât și mijloc de încarcerare în propria sa creație întrucât în nici o abordare a spațiului carceral ființa nu a fost captivă în elementele naturale, ci într-un continuu artificial creat de ea însăși.

Bibliografie

Surse primare

- BACONSKY, A., E., *Biserica neagră Echinoxul nebunilor și alte povestiri*, București, Editura Jurnalul Național, 2011.
- CAMUS, Albert, *Străinul*, traducere de Georgeta Horodincă, București, Editura Rao, 2013.
- CAMUS, Albert, *Mitul lui Sisif*, traducere, note și prefață de Irina Mavrodin, București, Editura pentru Literatură Universală, 1969.
- GHEORGHIU, Constantin, Virgil, *Ora 25*, București, Editura Omegapres, 1991.
- GIBSON, William, *Neuromantul*, traducere din limba engleză de Mihai-Dan Pavelescu București, Editura Paladin, 2017.
- GOMA, Paul, *Gherla*, Editura Humanitas, București, 1990.
- GOMA, Paul, *Ostinato*, Editura Univers, București, 1991.
- IERUNCA, Virgil, *Fenomenul Pitești*, București, Editura Humanitas, 2018.
- KAFKA, Franz, *Correspondențe*, traducere din limba germană de Radu Gabriel Pîrvu, București, Editura Rao, 2006.
- KAFKA, Franz, *Opere complete vol.3 Jurnal 1910-1923*, traducere și note de Mircea Ivănescu, București, Editura Univers, 1998.
- KAFKA, Franz, *Metamorfoza și alte povestiri*, traducere din limba germană de Mihai Isbășescu, Iași, Editura Polirom, 2012.
- KAFKA, Franz, *Procesul*, traducere din limba germană de Gelu Naum, ediție îngrijită de Radu Gabriel Pîrvu, București, Editura Rao, 2013.
- ORWELL, George, *O mie nouă sute optzeci și patru*, traducere din limba engleză de Mihnea Gafița, Iași, Editura Polirom, 2012.
- POP-SĂILEANU, Aristina *Să trăiască patrizanii până vin americanii” Povestiri din munți, din închiosare și din libertate*, București, Editura Fundația Academica Civică, 2008.
- PURCĂREA, Nicolae, *Urlă haita..., Pitești-Gherla-Jilava-Aiud*, Pitești, Editura Manu Scris, 2017.
- SARTRE, Jean-Paul, *Greața*, București, Editura Univers, 1990.
- SARTRE, Jean-Paul, *Zidul*, traducere din limba franceză de Sanda Oprescu, București, Editura Rao, 2013.
- SOLJENIȚÎN, Alexandr, *Arhipelagul Gulag Vol.I*, traducere și note de Nicolae Iliescu, București, Editura Univers, 2008.

SOLJENIȚÎN, Alexandr, *Arhipelagul Gulag vol.II*, traducere de Ioan Covaci, București, Editura Univers, 2008.

SOLJENIȚÎN, Alexandr, *Arhipelagul Gulag vol.III*, traducere de Nicolae Iliescu, București, Editura Univers, 2008.

TOLSTOI, Lev, *Anna Karenina*, Traducere de Ion Pas și Sarina Cassvan, București, Editura Cartex 2000, 2007.

ZAMIATIN, Evgheni, *Noi*, traducere din limba rusă de Irina Cristea, Editura Polirom, Iași, 2014.

Surse secundare

ABBOT, Gleason, GOLDSMITH, Jack, NUSSBAUM, Martha, *On Nineteen Eighty-Four Orwell and Our Future*, Princeton and Oxford, Editura Princeton University Press, 2005.

ANTOHI, Sorin, *Utopica Studii asupra imaginarului social*, București, Editura Științifică, 1991.

APPLEBAUM, Anne, *Gulagul, O istorie*, traducere din engleză de Simona-Gabriela Vărăzan și Vlad Octavian Palcu, București, Editura Humanitas, 2011.

ARENDT, Hannah, *Între trecut și viitor Opt exerciții de gândire politică*, București, Editura Antet, 1997

ARENDT, Hannah, *Originile totalitarismului*, traducere din engleză de Ion Dur și Mircea Ivănescu, București, Editura Humanitas, 2014.

AUGÉ, Marc, *Non-Places. An Introduction to Supermodernity*, London, New York, Editura Verso, 2008.

BACHELARD, Gaston, *Poetica Spațiului*, Pitești, Editura Pralela 45, 2003.

BACHELARD, Gaston, *Le nouvel esprit scientifique*, Paris, Editura Les Presses universitaires de France, 1968.

BAGDASAR, Nicolae, *Pagini inedite: Existențialismul (IV) Jean-Paul Sartre în Revista de filosofie*, tom LXI, nr.4, 2014, p.423, [http://www.institutuldefilosofie.ro/e107_files/downloads/Revista%20de%20filosofie/2014/NICOLAE%20BAGDASAR,%20Existențialismul%20\(IV\)%20-%20Jean-Paul%20Sartre.pdf](http://www.institutuldefilosofie.ro/e107_files/downloads/Revista%20de%20filosofie/2014/NICOLAE%20BAGDASAR,%20Existențialismul%20(IV)%20-%20Jean-Paul%20Sartre.pdf), (accesat la data de 16.04.2020).

BALOTĂ, Nicolae, *Literatura absurdului*, București, Editura Teora, 2000.

BELL, David, LOADER, Brian, D., PLEACE, Nicholas, SCHULER, Douglas, *Cyberculture The Key Concepts*, London, Editura Routledge, 2004.

BENEDICT, Michael, *Cyberspace: First steps*, Cambridge, Editura The MIT Press, 1992.

BENNETT, Andrew, ROYLE, Nicholas, *Literature, Criticism and Theory*, Londra, Editura Longman, 2004.

BHABHA, Homi, K., *The Location of Culture*, New York, Editura Routledge London & New York, 1994.

BLANCHOT, Maurice, *Spațiul Literar*, traducere și prefață de Irina Mavrodin, București, Editura Minerva, 2007.

BLOOM, Harold, (editor), *Modern Critical Interpretation Albert Camus's The Stranger*, Philadelphia, Editura Chelsea House Publishers, 2001.

BOUNDS, Philip, *Orwell and Marxism, The Political and Cultural Thinking of George Orwell*, London and New York, Editura I.B.Tauris, 2009.

BRAGA, Corin (coordonator), *Morfologia lumilor posibile Utopie, Antiutopie, Science-fiction, Fantasy*, București, Editura Tracus Arte, 2015.

BREBAN, Nicolae, *O istorie dramatică a prezentului*, București, Editura Contemporanul, 2016.

BRZEZINKI, K., Zbigniev, FRIEDRICH, J., Karl, *Totalitarian Dictatorship and Autocracy*, Cambridge, Massachusetts, Editura Harvard University Press, 1965.

BURKE, J., STETS, E., Jan, *Identity Theory*, New York, Editura Oxford University Press, 2009.

BURROWS, Roger, FEATHERSTONE, Mike, *Cyberspace/ Cyberbodies/ Cyberpunk. Cultures of Technological Embodiment*, London, Editura SAGE Publications, 2000.

CASSIRER, Ernst, *Eseu despre Om O introducere în filozofia culturii umane*, București, Editura Humanitas, 1994.

CAVALLARO, Dani, *Cyberpunk and Cyberculture: Science Fiction and the Work of William Gibson*, New Jersey, Editura The Athlone Press, 2000.

CÂMPAN, Diana, *Gâtul de lebedă. Utopiile răsturnate și confesiunile mascate ale lui A. E. Baconsky*, Cluj Napoca, Editura Dacia, 2003.

CESEREANU, Ruxandra, *Gulagul în conștiința românească. Memorialistica și literatura închisorilor și lagărelor comuniste*, București, Editura Polirom, 2005.

CIORĂNESCU, Alexandru, *Viitorul trecutului, Utopie și literatură*, traducere din limba franceză de Ileana Cantuniari, București, Editura Cartea Românească, 1996.

CLAEYS, Gregory, *Dystopia- A natural History, A Study of Modern Despotism Its Antecedents and Its Literary Diffractions*, Oxford, Editura Oxford University Press, 2017.

COREY, Robin, *Fear: The History of a Political Idea*, Oxford, Editura Oxford University Press, 2004.

COURTOIS, Stéphane, *Lenin Inventatorul totalitarismului*, București, Editura Polirom 2019.

COX, Gary, *The Existentialist's Guide to Death. Universe and the Nothingness*, London, Editura Bloomsbury Publishing, 2011.

- CREȚU, Bogdan, *Utopia negativă în literatura română*, București, Editura Cartea Românească, 2008.
- CUBLEȘAN, Constantin, *Constantin Virgil Gheorgiu Aventura unei vieți literare*, București, Editura Sophia, 2016.
- DANTA, Chris, *Animal Fables after Darwin Literature, Speciesism and Metaphor*, Cambridge, Editura Cambridge University Press, 2018.
- DE VITO, Christian, FUSELAAR, Ralf, GREVERS, Helen, *Incarceration and Regime Change European Prisons During and After the Second World War*, Editura Berghahn Books, 2017.
- DILLON Michael, NEAL, Andrew W., *Foucault on Politics, Security and War*, Londra, Editura Palgrave Macmillan, 2008.
- DOWDEN, D., Stephen, *Sympathy for the Abyss, A study in the Novel of German Modernism: Kafka, Broch, Musil and Thomas Mann*, Tübingen, Editura Niemeyer, 1986.
- DRAKE, Deborah, H., *Prisons, Punishment and the Pursuit of Security*, New York, Editura Palgrave Macmillan, 2012.
- DU BOIS, Burghardt, W., E., *The Soul of Black Folk*, Electronic Text Center, University of Virginia Library, <http://sites.middlebury.edu/soan105tiger/files/2014/08/Du-Bois-The-Souls-of-Black-Folks.pdf>, (accesat la data de 10.01.2020).
- ENESCU, Radu, *Franz Kafka*, București, Editura pentru literatură universală, 1968.
- FOLEY, John, *Albert Camus from the Absurd to Revolt*, Stocksfield, Editura Acumen, 2008.
- FOUCAULT, Michel, *Altfel de spații*, <https://vdocuments.mx/cm-foucault-altfel-de-spatii.html>, (accesat la data de 12.05.2019).
- FOUCAULT, Michel, *A supraveghea și a pedepsi Nașterea închisorii*, traducere din limba franceză, postfață și note de Bogdan Ghiu, Ediția a-II-a revizuită, Pitești, Editura Pralela 45, 2005.
- GERTH, H., H, MILLS, C., Wright, (editori și traducători), *From Max Weber- Essays on Sociology*, New York, Editura Oxford University Press, 1946.
- GLEASCON, Abbot, GOLDSMITH, Jack, NUSSBAUM, Martha, *On Nineteen Eighty-Four Orwell and Our Future*, Princeton University Press, Princeton and Oxford, 2005.
- GUATTARI, Felix, DELEUZE Gilles, *A thousand plateaus, capitalism and schizophrenia*, Mineapolis, Editura University of Minnesota Press, 2005.
- H.G. Alexander, *The Leibniz-Clarke Correspondence*, Manchester, Editura Manchester University Press, 1956.
- HAMES, Garcia Michael R., MOYA, L. M. Paula, *Reclaiming Identity Realist Theory and the Predicament of Postmodernism*, Londra, Editura University of California Press, 2000.

HAMMER, Espen, *Kafka's The Trial Philosophical Perspectives*, New York, Editura Oxford University Press, 2018.

HAYLES, N., Katherine, *How We Became Posthuman? Virtual Bodies in Cybernetics, Literature and Informatics*, Londra și Chicago, Editura The University of Chicago Press, 1999.

HEIDEGGER, Martin, *Ființă și Timp*, București, Editura Humanitas, 2003.

HENTHORNE, Tom, *William Gibson A Literary Companion*, Jefferson , North Carolina și Londra, Editura McFarland &Company Publishers, 2011.

HOFFMAN, Marcello, *Disciplinary Power*, în vol. *Michel Foucault Key Concepts*, Editat de Diana Taylor, Durham, Editura Acumen, 2011.

HOOK, Derek, *Foucault, Psychology and the Analytics of Power*, New York, Editura Palgrave Macmillan, 2007.

<http://academic.udayton.edu/RichardGhere/POL%20307/weber.htm> (accesat la data de 8.06.2020).

<https://dexonline.ro/definitie/socializare>, (accesat la data de 20.05.2020).

https://issuu.com/torozanromicaion/docs/constantin_noica-mathesis_sau_bucur, (accesat la data de 01.12.2019)

<https://plato.stanford.edu/entries/lacan/#RegThe>, (accesat la data de 25.01.2020).

<https://www.youtube.com/watch?v=kwdJn7vhAdg> Dr. Edward Soja. "Thirdspace. Expanding the shape of the geographical imaginations, (accesat la data de 03.01.2019).

IONESCO, Eugene, *Note și contranote*, Traducere și cuvânt de Ion Pop, București, Editura Humanitas, 1992.

ISAAC, Jeffrey, *Concepts of Power*, în *Encyclopedia of Government and Politics, vol. I*. Editat de Mary Hawkesworth și Maurice Kogan, Londra și New York, Editura Routledge, 1992.

JORDAN, Tim, *Cyberpower The Culture and Politics of Cyberspace and the Internet*, Londra și New York, Editura Routledge, 2003.

KANT, Immanuel, *Critique of pure reason*, Cambridge, Editura Cambridge University Press, 1998.

KESLEY, Robert, *The Outside Edge: How Outsiders Can Succeed in a World made by Insiders*, United Kingdom, Editura Capstone, 2015.

KIERKEGAARD, Sören, *The Sickness Unto Death*, Princeton, New Jersey, Editura Princeton University Press, 1941.

KUNDERA, Milan, *The Art of The Novel*, translated from the Frech by Linda Asher, London, Editura Faber and Faber, 2005.

LA METTRIE, Offray, Julien, *Omul mașină și alte opere filosofice*, București, Editura Științifică, 1961.

LEFEBVRE, Henri, *The Production of Space*, Oxford, Editura Blackwell, 1991.

LUYCKX, Koen, SCHWARTZ, J.Seth, VIGNOLES, L. Vivian, *Handbook of Identity Theory and Research*, New York, Editura Springer, 2011.

LYNCH, A., Richard, *Foucault's theory of power*, în vol. *Michel Foucault Key Concepts*, Editat de Diana Taylor, Durham, Editura Acumen, 2011.

MACDONALD, Cornford, Francis, *Plato's Cosmology The Timaeus of Plato*, Indianapolis Indiana, Editura Hackett Publishing Company, 1997.

MAHONEY, Daniel, J., *Alexandr Soljenițin Dincolo de ideologie*, Traducere de Nicolae Drăgușin, Iași, Editura Polirom, 2011.

MASLOW, Abraham, H., *Motivație și personalitate*, traduce din limba engleză de Andreea Răsuceanu, București, Editura Trei, 2007.

MATICIUC, Cecilia, *Proza lui Aleksandr Soljenițin Un document artistic al Gulagului*, Iași, Editura Institutul European, 2014

MUNSLOW, Alun, *Deconstructing History*, London, Editura Routledge Taylor and Francis Group, 2006.

NAYAR, Pramod, K., *Posthumanism*, Cambridge, Editura Polity Press, 2014.

NORRIS, Christopher, *Deconstruction Theory and Practice*, Canada, Editura Routledge, 2004

OKSALA, Johanna, *Foucault on Freedom*, Cambridge, Editura Cambridge University Press, 2005

OLTEANU, Antoaneta, *Literatura rusă contemporană Direcții de evoluție a prozei*, București, Editura Paideia, 2005.

OLTEANU, Antoaneta, *Sovietland Țara Gulagului*, Târgoviște, Editura Cetatea de scaun, 2019.

PRIESTLAND, David, *Steagul roșu O istorie a comunismului*, București, Editura Litera 2019.

ROSEFELDE, Steven, *Red Holocaust*, and New York, Editura Routledge Taylor & Francis Group, 2009, ebook.

SARTRE, Jean-Paul, *Ființa și neantul*, traducere de Adriana Neacșu, Pitești, Editura Paralela 45, 2004.

SELEJAN, Ana, *Trădarea Intelectualilor Reeducare și prigoană*, București, Editura Cartea Românească, 2005.

SIMUȚ, Andrei, *Prima tipologie de reprezentare a comunismului. Câteva considerații*, http://www.cesindcultura.acad.ro/images/sesiune22mai/Interventii%20cercetatori%20postdoc_2%20mai%202015/Simut%20Andrei.pdf (accesat la data de 18 Octombrie 2017).

- SOJA, Edward, W., *Thirdspace- Journey to Los Angeles and Other-Real- or- Imagined Places*, Cambridge, USA, Editura Blackwell Publishers Inc, 1996.
- TAYLOR, Chloë, *Biopower*, în vol. *Michel Foucault Key Concepts*, Editat de Diana Taylor, Durham, Editura Acumen, 2011.
- TRUȚĂ, Liliana, *Dystopian Realities and Ideological Transcendence în the Black Church by A. E. Baconski*, în *Journal of Romanian Literary Studies*, NR.15/2018, <https://old.upm.ro/jrls/JRLS-15/Rls%2015%2019.pdf>, (accesat la data de 8.06.2020).
- Tzara*, Tristan, în *Seven Dada Manifestos and Lampisteries* <http://keever.us/tzaraseven.pdf>, w.w.w.historia.ro (accesat la data de 20.09.2019).
- WEBER, Max, *Economy and Society*, New York, Editura University California Press, 1968.
- WHITE, Hayden, *Tropics of Discourse Essays in Cultural Criticism*, Londra, Editura The Johns Hopkins University Press, 1978.
- ZARETSKY, Robert, *A life Worth Living- Albert Camus and the Quest of Meaning*, Cambridge, Massachusetts and London, Editura The Belknap Press of Harvard University Press, 2013.